

ЖАЛПЫ АДАМЗАТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР МЕН ҚҰНДЫЛЫҚТЫ БАҒЫТ- БАҒДАРЛАР

Берден Мұхаммедәлі, 1-курс, Оңтүстік Қазақстан
гуманитарлық-экономикалық колледжі

Ғылыми жетекшісі: Жахангер Айаулым Мұратқызы,
педагогика және психология пәні оқытушысы

Өзектілігі: Жалпы адамзаттық жалпы адамгершілік құндылықтардың мәні мен мазмұндары көне заманнан бүгінге дейін философия, әлеуметтану, мәдениеттану, этика, эстетика, психология, педагогика ғылымдарында кеңінен қарастырылып, қоғам ерекшеліктері мен сұраныстарына орай талдау және жүйелеу қазіргі таңның өзектілігі саналады.

Мәселе: Педагогикалық сөздікте «құндылық — адамның ішкі құқығы, ізгілігі, адамдармен қарым-қатынасы, іс-әрекет кезіндегі көрсетілетін тұрақтылығы, қайырымдылығы, мейірімділік тәрбиесі», — делінген. Сондықтан біз «құндылық» ұғымын адамды тәрбиелеу үшін оның өмір сүруіне ең керекті, маңызды, қажетті, бағалы дүниелердің жиынтығын құрайтын педагогикалық категория ретінде қарастырамыз.

Жұмыс мақсаты- қазіргі тәуелсіз елімізде ғасырлар бойы халқымыздың ұлттық санасынан орын алған адамгершілік құндылықтарды, яғни ізгілік, қайырымдылық, адалдық, әділдік, қарым-қатынас сияқты қасиеттерді, қоғамда болып жатқан өзгерістерге байланыстырып, жеткіншек ұрпақты тәрбиелеу болып табылады.

Міндеттері: Рухани-адамгершілік құндылықтарды қалыптастыруда маңызды тәрбиелік міндеттер: біріншіден, рухани-адамгершілік, руханилық, әсемдік, ақиқат, ізгілік, еркіндік, рахымшылдық, кешірімділік, тәуелсіздік сияқты жалпыадамзаттық құндылықтардың өмірге еркін ене бастауы; екіншіден, жалпыадамзаттық құндылықтармен қатар, ұлттың өз мәдениетін меңгере отырып, әлемдік рухани ынтымақтастық рухта басқа ұлттармен бейбітшілікті сақтау; үшіншіден, оқушылардың белсенді өмірлік позициясын, жан дүниесін адами құндылықтар арқылы рухани-адамгершілік пен руханилықты берік орнықтыру.

Философ Т.Қ. Ғабитов «құндылықтар – қасиеттер» дей отырып, бұл қасиеттердің бала кезден, ана сүтімен бірге өзінің ана тілі арқылы мораль негіздері ретінде, өз тарихын, мәдениетін, әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрлерін игеру нәтижесінде орнығатындығын ерекше

бағалайды. Яғни, философиялық тұрғыдан алсақ, құндылықтар – адам үшін пайдалы мәнге ие болатындардың барлығы, адамзат қоғамының іргелі дамуы мен адамның жеке тұлғасын жетілдіруге тиімді ықпал ететіндерің барлығы құндылық болып табылады. Психологтар құндылықтарды тұлға аралық қатынас тұрғысынан караудың өзіндік мәні бар екенін айтады. Құндылық ұғымында құндылық қатынастың объектісі болып табылатын заттардың сыртқы қасиеттерінің сипаттамасы, осы қатынастың субъектісі болып табылатын адамның психологиялық сапалары, құндылықтың жалпы мәнділігін көрсететін адамдардың өзара қарым-қатынасы ұштасады. Жалпыадамзаттық құндылықтар өмірді бағдарлауға және мінез-құлқымызды анықтауға көмектесетін құндылық бағдарларын қалыптастырудың негізі болып табылады. Бұл құндылықтар әр адамның ұлтына, жасына, әлеуметтік мәртебесіне немесе діни сенімдеріне қарамастан негізделуі керек әмбебап принциптер ретінде әрекет етеді. Негізгі жалпыадамзаттық құндылықтардың бірі-адамның қадір-қасиеті. Бұл дегеніміз, әр адам өзінің ерекшеліктері мен кемшіліктеріне қарамастан, бірдей құрмет пен қарым-қатынас жасауға құқылы. Адамның қадір-қасиеті оның материалдық игіліктерге немесе әлеуметтік мәртебеге ие болуына байланысты емес, оның жеке тұлға ретіндегі ішкі әлеуеті мен құндылығымен анықталатынын есте ұстаған жөн. Тағы бір жалпыадамзаттық құндылық-Бостандық. Бостандық әр адамның өз бетінше шешім қабылдау және өз сенімдері мен құндылықтарына сәйкес әрекет ету мүмкіндігін білдіреді, егер бұл заңға қайшы келмесе және басқа адамдардың құқықтары мен бостандықтарын бұзбаса. Бостандық сонымен қатар сөз және ой бостандығы, діни сенім бостандығы және ар-ождан бостандығы құқығын қамтиды.

Әділдік-негізгі жалпыадамзаттық құндылықтардың бірі. Бұл теңдік, мүмкіндіктер теңдігі және кемсітушіліктің жоқтығынан тұрады. Әділеттілік дегеніміз-жанжалдарды әділ шешуді және қоғам ресурстарын бөлуді қамтамасыз ете отырып, әр адамға біркелкі қолданылатын заңдар мен ережелерді белгілеу. Тағы бір маңызды жалпыадамзаттық құндылық-әлем. Бейбітшілік зорлық-зомбылықтың, қақтығыстар мен соғыстардың жоқтығын, сондай-ақ әртүрлі ұлттардың, Мәдениеттер мен діндердің адамдары арасындағы ынтымақтастық пен түсіністікті білдіреді. Бейбітшілік әрқайсымыздан басталатынын және тек құрмет пен төзімділік арқылы біз үйлесімді және әділ қоғам құра

алатынымызды есте ұстаған жөн. Сонымен, жауапкершілік пен қамқорлық маңызды жалпыадамзаттық құндылықтар болып табылады. Олар өздерінің қоғамдағы рөлін білуден және тек өздеріне ғана емес, басқа адамдардың әл-ауқатына қамқорлық жасаудан тұрады. Жауапкершілік өз әрекеттерінің салдарын біле отырып, шешім қабылдау қабілетін қамтиды, ал қамқорлық біздің көмегімізге мұқтаж адамдарға көмек пен қолдаудан көрінеді.

Қорытындылай келе осылайша, жалпыадамзаттық құндылықтар мен құндылық бағдарлары біздің дүниетанымымыз бен мінез-құлқымызды қалыптастырудың маңызды негізі болып табылады. Олар бізге өмірдің мәнін табуға, басымдықтарымызды анықтауға және қиындықтарды жеңуге көмектеседі. Дәл осы құндылықтардың негізінде үйлесімді және әділ қоғам құрылады, онда әр адам өзінің әлеуетін іске асыруға және басқалармен бейбітшілік пен келісімде өмір сүруге мүмкіндік алады.

Әдебиеттер:

1. Қ Р Білім туралы заңы. – Егемен қазақстан.- 2007. – 15 тамыз.
2. Нұрышева Г.Ж. Адам өмірінің философиялық мәні. — Алматы. 2001